

УДК 71
Б 879

Інститут педагогіки і психології
професійної освіти АПН України

БРИСКИ Ігорь Аркадійович

УДК 159.15+796.012.2

**ОЦІНЮВАННЯ ГОТОВНОСТІ СПОРТСМЕНА ДО
ОПТИМАЛЬНОГО РІШЕННЯ В СИТУАЦІЇ
СПОРТИВНОГО ДВОБОЮ (НА МАТЕРІАЛІ ДОСЛІД-
ЖЕННЯ СПОРТСМЕНІВ-ФЕХТУВАЛЬНИКІВ)**

19.00.07 - педагогічна та вікова психологія

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
психологічних наук

КІЇВ-1998

Дисертацією є рукопис
Робота виконана в Інституті педагогіки і психології професійної освіти АПН України

Науковий керівник: - кандидат філософських наук, доцент
Гірник Андрій Миколайович; Київський
військовий гуманітарний інститут, професор
кафедри загальної психології та конфліктології.

Офіційні опоненти: - доктор психологічних наук, професор
Ложкін Георгій Володимирович; Український
державний університет фізичного виховання і
спорту, завідуючий кафедрою;
- кандидат психологічних наук, доцент
Пов'якель Надія Іванівна; Національний педа-
гогічний університет ім.М.П.Драгоманова, до-
цент кафедри психології та педагогіки.

Провідна установа: Національний університет ім. Тараса Шевченка,
кафедра загальної та інженерної психології;
Міністерство освіти України, м. Київ.

Захист відбудеться *"13" травня* 1998 р. о 14 годині на засіданні
спеціалізованої вченої ради Д 26.451.01 в Інституті педагогіки і психології
професійної освіти АПН України за адресою: 254060, м. Київ, вул.
М. Берлінського, 9, 5-й поверх, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту педагогіки
і психології професійної освіти АПН України (254060), м. Київ, вул.
М. Берлінського, 9).

Автореферат розповсюджено *"13" травня* 1998 р.

Вчений секретар спеціалізованої
вченої ради:

І Б І С П О П А К Т І В А
[підпис]
[підпис]

Цибульська Г.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність та доцільність дослідження. Зростання соціального значення спортивного результату, напруженість змагальної боротьби призводить до систематичного збільшення обсягів та інтенсивності тренувальних навантажень, до ускладнення структурно-функціональної організації системи підготовки спортсменів. Це зумовлює значне збільшення інтересу спортивних фахівців до точності, об'єктивності, надійності і достовірності інформації, на якій ґрунтується оцінювання перцептивних можливостей і тактичної підготовленості спортсмена. Адже за динамікою сенсомоторних реагувань можна своєчасно виявити позитивні або негативні зміни в підготовленості спортсменів до змагальної діяльності в спортивних іграх та двобоях, індивідуалізувати тренувальні навантаження. Водночас сучасний рівень розвитку обчислювальної техніки надає нові можливості в дослідженні спортивної діяльності, а застосування комп'ютерного моделювання ставить вивчення готовності до рішення на якісно новий рівень.

Дослідження готовності до змагальної діяльності традиційно пов'язували з вивченням та визначенням ступеня ефективності дій безпосередньо в процесі двобою або за певними параметрами виконання контрольних вправ, тобто з вивченням операційних компонентів змагальної діяльності. Значну увагу дослідників привертало також емоційні та морально-вольові компоненти готовності. Поряд з цим, результативність зусиль спортсмена у двобої залежить не лише від емоційної стабільності та від моторики, яка має бути добре розвинутою, але і від вчасного сприйняття, якості обробки інформації і прийняття на цій основі оптимального рішення. Можливість випередити суперника у його рішеннях прямо залежить від точності і швидкості виділення в інформації, яка надійшла, важливих моментів, що дозволяють прогнозувати подальші дії суперника.

У багатьох дослідженнях (Полісвський С.А., Латішкевич Л.А., Романов В.А., 1986, Ложкін Г.В., 1989, Родіонов А.В., 1973, 1990) була виявлена залежність оптимальності рішення від загальних психофізіологічних та інтелектуальних здібностей спортсменів і зафіксовано явище переносу вмій, набутих в неспецифічних умовах, в змагальну діяльність. Це дозволяє абстрагуватись під час підготовки спортсменів від засвоєного технічного репертуару і конкретної змагальної ситуації для виявлення особливостей і структури готовності до прийняття та вибору оптимального рішення в ситуації взаємодії з суперником. Тому розробка нових підходів до аналізу проблеми та створення конкретних методик діагностики і вдосконалення тактичної майстерності є особливо актуальними. Водночас аналіз літературних джерел і вивчення передового спортивного досвіду свідчать, що рекомендовані і застосовані на практиці методи оцінювання готовності спортсмена до оптимальних рішень в ситуації змагального двобою не мають необхідного експериментального і методичного забезпечення.

Таким чином, актуальність проблеми і водночас її недостатня теоретична і методична розробленість зумовили вибір теми дослідження "Оцінювання готовності спортсмена до оптимального рішення в ситуації спортивного двобою (на матеріалі дослідження спортсменів-фехтувальників)".

Робота виконувалася відповідно до плану НДР ЛДІФК "Теорія і методика підготовки спортсменів. Структура, зміст та методика викладання" (шифр 3.1.1.01. №ДР 01.9.10 014319.)

Об'єкт дослідження: психологічні засоби оцінювання готовності до оптимального рішення спортсменів-фехтувальників.

Предмет дослідження: індивідуально-психологічні параметри оцінювання готовності фехтувальників до рішення.

Метою дослідження є розробка і апробація комплексу методик оцінювання готовності фехтувальника до оптимальних рішень в ситуації змагальної двобою для впровадження в процес підготовки спортсменів-фехтувальників.

Гіпотези дослідження: 1) Психологічні показники готовності спортсмена до оптимального рішення монотонно зростають з підвищенням спортивної кваліфікації фехтувальників (що може виступати кваліфікаційною ознакою). 2) Індивідуалізація підготовки фехтувальника має базуватися на індивідуально-психологічних особливостях сприймання та переробки інформації спортсменом, які дозволяють виявити навчально-діагностичний комплекс "Суперник".

Відповідно до мети дослідження та висунутих гіпотез були визначені такі завдання:

1. Визначити психологічний зміст поняття "готовність до рішення" та структурні компоненти готовності до рішення в спортивних двобоях.
2. Розробити методичний апарат оцінювання компонентів готовності фехтувальника до оптимальних рішень в ситуації змагальної двобою і розробити імітаційні моделі типових ситуацій двобою.
3. Провести порівняльний аналіз сприймання оперативної інформації спортсменами-фехтувальниками різної кваліфікації, а також фехтувальниками і спортсменами представниками неізових видів спорту.
4. Провести психологічне оцінювання сенсомоторних якостей фехтувальників і побудувати їх "перцептивні профілі".
5. Оцінити валідність тестів, що увійшли до розробленого діагностичного комплексу, і можливості його використання в процесі підготовки фехтувальників.

Методологічною основою дослідження були: принцип детермінізму, системно-структурний підхід до особистості та аналізу професійної діяльності. Використання методологічних положень зумовило обґрунтування поняттєвого апарату дослідження, вибір методів наукового аналізу досліджуваного явища.

Теоретичну основу дисертації становлять положення і висновки з психології:

-діяльності та її суб'єкта (Л.С.Виготський, П.Я.Гальперін, О.М.Леонтьєв та ін.);

-індивідуальності та її розвитку в процесі діяльності (Г.С.Костюк, В.С.Мерлін, Б.М.Теплов та ін.);

-прийняття та інформаційної підготовки рішення (П.К.Анохін, Г.О.Балд, А.М.Гірник, В.П.Зінченко, Г.В.Ложкін, В.О.Моляко, Н.І.Пов'якель, В.Н.Пушкін, О.К.Тихомиров, J.Kozielecki);

- психологічної готовності до діяльності (М.І.Дьяченко, К.К.Платонов, А.Ц.Пуні та ін.).

Для нашого дослідження важливе значення мали праці В.А.Аркадьєва, В.С.Келлера, С.В.Парамонова, А.В.Родіонова, Д.А.Тишлера, Б.В.Турецького, в яких висвітлено різні аспекти прийняття рішення у фехтувальному двобої.

На основі зазначених ідей нами було розроблено концепцію оцінювання і готовності спортсмена до оптимального рішення в ситуації спортивного двобою, що визначила подальші напрями наукового пошуку і програму дослідження обраної проблеми.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань використовувалися загальнонаукові методи теоретичного рівня (аналіз, синтез, порівняння, моделювання, систематизація) та методи емпіричного рівня (спостереження, бесіда, комп'ютерна психодіагностика, нейрохронометрія, тахістоскопія), а також методи математичної обробки результатів дослідження.

Організація та етапи дослідження. Дослідження проводилося протягом 8 років (1990-1997). **На першому етапі** (1990-1992) головна увага була спрямована на вивчення науково-методичної літератури, визначення мети і завдань дослідження, розробку його гіпотези та концепції, а також вивчення можливостей використання імітацій ситуацій прийняття рішення для діагностики готовності спортсменів до рішення. **На другому етапі** (1992-1993) були розроблені і реалізовані для ЕОМ IBM PC нові імітаційні моделі типових ситуацій змагальної діяльності фехтувальників. **На третьому етапі** (1993-1995) здійснено апробацію розроблених комп'ютерних програм та первинну обробку експериментального матеріалу дослідження. Апробаційне дослідження проводилось на базі Львівського державного інституту фізичної культури в два підетапи. На першому підетапі в період з лютого по березень 1993 року було досліджено 30 фехтувальників різної кваліфікації за комплексом з 27 тестів програми "Суперник" версії 1.1. На другому - з урахуванням отриманих результатів для програми "Суперник" був складений новий комплекс тестів, за яким в період з листопада 1994 року по квітень 1995 року було досліджено 30 фехтувальників різного рівня майстерності і 15 спортсменів високої кваліфікації (МС та МСМК) неігрових видів спорту - спортивної та художньої гімнастики, акробатики і кульової стрільби. **На четвертому етапі** (1995-1997) аналізувалися та узагальнювалися ре-

зультати експерименту, здійснювачся їх математична обробка, основні положення і висновки публікувалися у вигляді монографії та статей, результати дослідження впроваджувалися в навчальний процес Львівського державного інституту фізичної культури і процес підготовки юних фехтувальників.

Експериментальна база: Експериментальною роботою було охоплено 75 спортсменів ШВСМ, СДЮСШ-2 і ДЮСШ "Троянда", товариств "Динамо" і "Гарт" м.Львова.

Наукова новизна роботи: Вперше розроблено модель готовності фехтувальника до оптимального рішення; класифікацію специфічних якостей спортсменів за параметрами змагальної діяльності; виділено ефект нерівномірності у розвитку елементів готовності до оптимального рішення на різних рівнях спортивної майстерності фехтувальника; системно структуризовано компоненти готовності спортсмена до оптимального рішення. Набули подальшого розвитку положення щодо розробки індивідуальних профілів спортсмена (фізичного, вольового, інтелектуального, сенсомоторного) та введено категорію "перцептивний профіль" спортсмена.

Теоретичне значення проведеного дослідження зумовлене здійсненням психологічним аналізом діяльності фехтувальника, виділенням елементів готовності фехтувальника до рішення та їх системною структуризацією, а також введенням в науковий обіг категорії "перцептивний профіль" спортсмена.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці окремих тем навчальних дисциплін "Теоретико-методичні основи підготовки висококваліфікованих спортсменів" та "Біомеханіка спорту", а також методичного апарату оцінювання компонентів готовності спортсмена-фехтувальника до оптимального рішення; внесенні удосконалень в дослідження сенсомоторики спортсменів, що дозволило більш адекватно моделювати в тестах особливості діяльності фехтувальника в процесі двобою, розробці, апробації та валідації надійного, інформативного і зручного у роботі комплексу комп'ютеризованих методик оцінювання готовності до оптимального рішення, що може бути використаний для індивідуалізації підготовки спортсмена.

Впровадження результатів дослідження. Результати дослідження впроваджені в навчальний процес ЛДІФК при викладанні курсів "Теоретико-методичні основи підготовки висококваліфікованих спортсменів", "Біомеханіка спорту", а також впроваджені в процес підготовки юних фехтувальників у ДЮСШ-2 Львівського Міськвво в 1994 р., ДЮСШ "Троянда" ДСТ професіюлок "Україна" в 1997 р.; збірної команди ДСТ професіюлок "Україна" в 1997 р. (Акти впровадженя №№ 34, 51, 12, 07 відповідно).

Особистий внесок дисертанта полягає у психологічному аналізі діяльності фехтувальника і класифікації специфічних якостей спортсменів за параметрами змагальної діяльності, розробці методичного апарату оцінювання компо-

ментів готовності фехтувальника до оптимальних рішень в ситуації змагально-го двобою, визначенні двох типів показників готовності фехтувальників до рішень, виділенні ефекту нерівномірності у розвитку елементів готовності до рішень на різних рівнях спортивної майстерності фехтувальників, математичній обробці даних на ПК, внесенні удосконалень в методики дослідження сенсомоторики спортсменів, проектуванні, концептуальній розробці та використанні у навчальному процесі комп'ютеризованого психодіагностичного комплексу "Суперник". Розробка структури та алгоритмів програми здійснена спільно з В.Г.Сивицьким, програмно-алгоритмічна реалізація та попередня апробація експериментальних версій - В.Г. Сивицьким.

Вірогідність основних положень та висновків дослідження забезпечувалися методологічною обґрунтованістю його вихідних положень, використанням методик, що мають достатні значення валідності та надійності, стандартизацією умов проведення психологічних вимірювань, послідовним кількісним і якісним аналізом експериментальних даних, використанням методів статистичної обробки отриманих результатів та оцінки їх вірогідності.

На захист виносяться такі положення:

1. Психологічну готовність фехтувальника до оптимального рішення доцільно розглядати як здатність швидко і правильно вирішувати задачі, які постають перед ним в процесі змагальної діяльності. При цьому "готовність до рішення" можна розглядати і як стан, і як результат функціонування складного операціонального комплексу, що репрезентує когнітивну систему людини. Чим простіша структура сенсомоторної діяльності (гранично це проста сенсомоторна реакція на елементарний подразник), тим більший внесок у спостережуваний результат вносить "готовність як стан". І навпаки, чим складніша структура сенсомоторної діяльності, тим більший внесок "готовності як результату функціонування когнітивної системи".

2. Розвиток готовності фехтувальника до оптимального рішення супроводжується послідовним покращанням психологічних показників: простої сенсомоторної реакції на збільшення стимулу (сигналу); складної сенсомоторної реакції вибору з двох сигналів на появу; складної сенсомоторної реакції "переробки" сигнального значення на появу; складної сенсомоторної реакції вибору з двох сигналів на рух вліво або вправо; складної сенсомоторної реакції вибору з двох сигналів на рух зліва або справа; рецепторної антиципації появи сигналу з інтервалом 1,5 с.; перцептивної антиципації (реакції на рухомий об'єкт) в умовах руху мітки зліва направо або зправа наліво; перцептивної антиципації в умовах відсутності видимого орієнтиру; перцептивної антиципації в умовах руху мітки з прискоренням; перцептивної антиципації в умовах ймовірності фальшивого сигналу; перцептивної антиципації в умовах ймовірності переміщення орієнтиру; перцептивної антиципації в умовах ймовірності фаль-

шивої мітки та переміщення орієнтиру; рівня уваги по показнику кількості помилок за методикою "Перехрестя" в індивідуально-критичному режимі, точності відтворення дистанції в ситуаціях переслідування; здатності до ймовірного прогнозування в умовах рефлексивної форми поведінки суперників (часові та точнісні показники), а також покращанням адекватності сприйняття специфічної інформації.

3. Перехід від низького рівня професійної кваліфікації фехтувальника до середнього рівня диференціюється за допомогою: простої сенсомоторної реакції на появу сигналу, рецепторної антиципації появи сигналу, складної сенсомоторної реакції розрізнення справжнього та фальшивого сигналу, рівня уваги за показником кількості помилок при виконанні методики "Перехрестя" в пілотовому режимі, оцінки ефективності оперативного мислення, точності відтворення дистанції при зустрічному русі сигналів. Ці параметри, фіксують немонотонний зв'язок ефективності виконання психодіагностичних процедур і рівня спортивної майстерності.

4. Рівень готовності фехтувальника до оптимального рішення визначається рівнем розвитку окремих компонентів готовності, які дозволяє виявити навчально-діагностичний комплекс "Суперник".

Апробація результатів дослідження. Результати роботи доповідалися на 10 Міжнародних та Всеукраїнських науково-практичних конференціях (Вінниця, 1993, Львів, 1993-1997, Київ, 1997, Санкт-Петербург, 1997) та на засіданні лабораторії психології трудової і професійної підготовки Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України. На навчально-діагностичний комплекс "Суперник" та програмно-апаратний комплекс інтелектуальної та психичної підготовки осіб різних вікових та фахових груп "Лідер" ДААСП України видано Свідоцтва про державну реєстрацію прав автора на твір ПА № 588, 1997 та ПА № 794, 1997.

Публікація основних результатів дослідження. За результатами дослідження опубліковано 12 друкованих праць: 1 монографію, 3 статті у збірниках наукових праць, 6 тез, 2 звіти про НДР. Всі публікації одноосібні. Отримано 2 свідоцтва про Державну реєстрацію прав автора на твір (у співавторстві).

Структура дисертації. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел - 269 назв, з них 9 англійською і польською мовами. Обсяг тексту - 204 сторінки, він містить 38 таблиць на 40 сторінках і 29 рисунків, обсяг 6 додатків - 6 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДОСЛІДЖЕННЯ

У *вступі* досліджується та обґрунтовується актуальність обраної теми, формулюються мета роботи і завдання, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети, стисло аналізуються дослідження готовності в роботах попе-

редників, формулюється авторське розуміння готовності спортсмена до рішення, визначаються теоретичне і практичне значення роботи.

Перший розділ "Готовність спортсмена до прийняття рішення в змагальній ситуації як об'єкт психолого-педагогічного дослідження" містить огляд літератури з проблем сприйняття ситуації спортсменом в умовах змагального двобою, моделювання ситуації двобою та моделювання діяльності спортсмена в цій ситуації, а також розроблену автором концепцію моделювання готовності спортсмена до рішення. Зазначається, що спеціалізована діяльність аналізаторів в конкретному виді спорту спричиняє до розвитку специфічних якостей ("відчуття сvaraду", "відчуття снгу", "відчуття бою" та ін.). Ці специфічні якості, "чуття" відносяться до факторів, які визначають стан спортивної форми (Келлер В.С., Платонов В.М., 1992). "Відчуття дистанції" і "відчуття моменту виконання дії" (на основі просторово-часової антиципації) в сукупності з техніко-тактичною майстерністю складають специфічне "відчуття бою", "відчуття гри", які є провідними спеціалізованими якостями єдиноборців та гравців.

Дії, що спрямовані на реалізацію прийнятого рішення, ґрунтуються на динамічній моделі взаємодії з суперником у конфліктній ситуації змагального двобою (Келлер В.С., 1977). Виняткове значення має вміння передбачати час початку дій. Інформаційна підготовка рішення характеризує діяльність спортсмена на пролязі всього змагання. Дослідження, що проводились з позиції теорії інформації (Заціорський В.М., Фролов О.П., 1966; Редіонов А.В., Мовшович А.Д., 1971; Тихомиров О.К., 1976), встановили залежність між кваліфікацією, швидкістю прийому та переробки інформації і адекватністю прийнятих рішень. Характерно, що відмінність майстрів від новачків у швидкості переробки інформації виявилась більш значною в умовах високої невизначеності вибору. Це вказує на розвиток в процесі діяльності нового алгоритму аналізу ситуації, який дозволяє більш ефективно вирішувати оперативні задачі.

Вдосконалення процесу аналізу пов'язане із збільшенням обсягу знань про можливі наслідки розвитку різних ситуацій, що приводить до формування нових канонів репрезентації. Селективне сприйняття спортсменом елементів ситуації конкретного спортивного двобою обумовлене відображенням в його свідомості моделі двобою, яка складається з усвідомлення власних можливостей, найімовірніших дій суперника і умов змагальної боротьби. Наявність такої моделі трансформувє бачення ситуації і створює попередню установку для вибору однієї з альтернативних моделей дій, спрямованих на реалізацію цілей спортсмена. Сприймання є не тільки перцептивною діяльністю в рамках існуючої ситуації, але і діяльністю з перетворення ситуації, селекції корисної інформації, виділення в ній типового з метою оцінки імовірної зміни ситуації в найближчому майбутньому. В умовах пильного часу це дозволяє досвідченому спортсмену отримувати вказівки "за" або "проти" реалізації певного плану дій. Як писав

свого часу Ф.Лагранж, досвідчений фехтувальник вгадує намір суперника шляхом свого роду "обчислення імовірностей", майже рівноцінного з достовірністю.

Готовність до прийняття оптимального рішення розглядається також як показник тактичної підготовленості спортсмена. В змаганнях, які насичені швидкою зміною конфліктних ситуацій, інтелектуальній діяльності спортсменів значною мірою притаманні риси оперативного мислення. Як головні його механізми, прийнято виділяти динамічне розпізнавання, динамічне структурування і формування алгоритму рішення з визначенням послідовності дій (Пункін В.Н., 1965, Родіонов А.В., 1990).

Формування готовності до прийняття оптимальних рішень є метою тренувального процесу, а вирішення різноманітних задач, в яких моделюються певні аспекти сенсорно-перцептивної та прогностичної діяльності спортсмена у варіативних конфліктних ситуаціях двобою, - основним шляхом до діагностування та формування цієї готовності.

Проведений аналіз підтвердив продуктивність розряду готовності фехтувальника до рішень в ситуації двобою як здатності знаходити рішення задач, які постають перед ним в процесі змагальної діяльності. Попереднє оцінювання цієї готовності може бути здійснене на матеріалі вирішення комплексу задач, кожна з яких моделює окремі аспекти сприйняття і переробки інформації спортсменом в змагальному двобої. На підставі теоретичного аналізу виділяються такі елементи структури готовності фехтувальника до оптимального рішення, як сенсомоторні реакції, увага, оперативне мислення, імовірнісне прогностування, динамічне розпізнавання, розпізнавання несенсифічної та квазі-специфічної інформації. Виділення структурних елементів готовності фехтувальника дозволило визначити показники, за якими оцінюється готовність до рішення, та підібрати методики, що дозволяють отримати кількісні дані за зазначеними показниками (табл.1).

Другий розділ дисертації "Методики оцінювання готовності фехтувальника до рішення та організація психодіагностичного дослідження" присвячений опису застосованих у роботі методик оцінювання готовності фехтувальника до оптимального рішення. В ньому також на підставі якісного аналізу дій спортсмена-фехтувальника пропонується низка модифікацій традиційних методик, що дозволяє змодельовати особливості взаємодії спортсменів у фехтувальному двобої.

Апробаційне дослідження проводиться на базі Львівського державного інституту фізичної культури в два етапи. Методики, що реалізовані в програмах "Суперник 1.1-1.2", у відповідності з нашими теоретичними уявленнями, викладеними в першому розділі, були розподілені на дві частини

1. Дослідження часу простої і складної реакції, точності перцептивної та рецепторної антиципації (21 тест на першому і 16 тестів на другому етапі);

2. Дослідження оперативного мислення і динамічного розпізнавання, здібностей до ймовірного прогнозування, інтуїтивної статистики (Родіонов А.В., 1973), рефлексії та уваги (6 тестів на першому етапі і 11 тестів на другому).

Комп'ютерна реалізація тестів дозволяє стандартизувати застосовані методики, легко і швидко адаптувати їх до різного контингенту досліджуваних: створювати цільові комплекси тестів для дослідження спортсменів різної кваліфікації та різної спортивної спеціалізації, імітувати як типові, так і унікальні ситуації спортивного двобою, оперативно обробляти отримані дані.

При дослідженні сенсомоторних якостей фехтувальників ми виходили з того, що підвищення кваліфікації спортсменів супроводжується спеціалізацією процесів відчуття та сприймання, тому поряд із традиційними формами дослідження сенсомоторики, які багаторазово апробовані В.С.Келлером і Б.В.Турецьким на контингенті фехтувальників вищої кваліфікації, ми розробили такі модифікації тестових завдань, що моделюють специфічні особливості змагальної діяльності в двобою.

При виконанні цієї роботи ми спиралися на розроблену нами класифікацію специфічних якостей спортсменів за параметрами змагальної діяльності, що сприймаються, та аналіз існуючих комп'ютерних ігор, які містять елементи імітації конфліктної взаємодії. В результаті ми виділили 6 груп специфічних якостей, залежно від параметрів змагальної діяльності, які сприймаються спортсменами.

Час простого реагування, коли і сигнал, і дія у відповідь на нього відомі, в очікується тільки момент пред'явлення, досить повно вивчався багатьма дослідниками. Але в спортивних іграх та двобою сигналом для простого реагування є не поява об'єкта, а зміна його стану (початок руху, зупинка, зміна пози тощо) під час постійної наявності його в полі зору. Крім того, в змагальній діяльності очікування сигналу відбувається на фоні інших рухів, які виконуються з метою перешкодити виділенню основного. Такий розгляд ситуації простого реагування у двобою привів до створення двох нових методик: реагування на момент початку руху об'єкта (квадрат в середині екрана починає розширюватись одночасно вліво і вправо); реагування на момент зміни напрямку руху (початок розширення прямокутника, який звужується в середині екрана).

Поряд з особливостями простого реагування, які викладено вище, ситуація вибору в двобою може мати одну з трьох форм або їх комбінацій:

1. Розпізнавання справжнього та фальшивого сигналів (реакція з гальмуючим подразником);
2. Розпізнавання різних змін одного об'єкта (тулуба, зброї);
3. Розпізнавання подібних змін різних об'єктів (удар правою або лівою

Таблиця 1

Комплекс психодіагностичних методик для оцінювання параметрів моделі готовності до рішення

Рівень психофізіологічної організації	Структурні елементи моделі	Показники	Методики
СЕНСОМОТОРИКА	Проста реакція	- Латентний період реакції - Правильність реакції	- на появу сигналу - на зміну сигналу
	Складна реакція	- Латентний період реакції - Правильність реакції	- вибору з тьмяним подрапинком (на появу і на зміну) - вибору з 2-х сигналів (на появу і на зміну) - вибору з 3-х сигналів (на появу і на зміну) - вибору з "переробкою" сигнального значення (на появу і на зміну)
	Перцептивна анімізація	- Латентний період реакції	- різні варіанти напрямку, швидкості, характеру руху мітки, виду мітки та орієнтації лінії
	Рецепторна анімізація	- Латентний період реакції	- прогнозування позиції мітки (об'єкту), котрий невидимий якийсь час - прогнозування появи сигналу через різні можливі часи
УВАГА	Стійкість	Час виконання завдання Кількість помилок Коефіцієнт "стилю роботи"	світлофора, двокольорова і багатокольорова цифрова таблиця - в комфортних умовах - в індивідуально-критичному режимі
	Концентрація		
	Переключення		
	Рухливість		
Розподіл	Час прийняття рішення	Час прийняття рішення	Час прийняття рішення
Переключення в дефіциті часу	- швидкість рішення	- швидкість рішення	"Перехрестя" (на 3 Чайковський)
ОПЕРАТИВНЕ МИСЛЕННЯ	Динамічне структурування і формування алгоритму рішення	- Загальний час виконання завдання - Кількість ходів (пересувань фішок) - коефіцієнт "стилю роботи"	Гра "5" і "3"
ЙМОВІРНІСНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ	Детермінований прогноз, Ймовірнісний прогноз, Інтуїтивний прогноз Рефлексивний прогноз послідовності сигналів	- Латентний період реакції - Правильність рішення - Кількість спроб	"Пенальті" (визначення послідовності справжніх сигналів - точність прогнозування сигналу - у ймовірно-впередованому середовищі)
ДИНАМІЧНЕ РОЗПІЗНАВАННЯ	Ментальна реконструкція простору	- Середнє значення відношень вказаної досліджуваною дистанції від вихідної	"Дистанція" (точність відтворення дистанції)
СЕМАНТИЧНЕ СПРИЙНЯТТЯ ТА ОБРОБКА НЕСПЕЦИФІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ	- Виділення сигналу з шуму - Семантична обробка - Виділення інформації з шуму - Семантичне перетворення	- Латентний період реакції	"Пошук знаку" (Такістоскопія) "Слово" (Такістоскопія) "Пошук слова" (Такістоскопія) "Трансформація" (Такістоскопія)
СЕМАНТИЧНЕ СПРИЙНЯТТЯ ТА ОБРОБКА КВАЗИСПЕЦИФІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ	- Суб'єктивна оцінка стимулу - Формування семантичного образу - Адекватність сприйняття ситуації	- Час експозиції - Адекватність рішення	Семантичної диференціал

рукою в боксі).

Для моделювання перелічених ситуацій в процесі дослідження особливостей складної реакції спортсменів нами була реалізована низка методик, а також передбачені такі можливості модифікації методик:

- введення фальшивого сигналу (жовтого кольору) з ймовірністю його появи 0,3;

- регуляція частотного співвідношення сигналів;

- зміна "прямого" засобу реагування (сигнал справа - кнопка справа) на "перехресний" (сигнал справа - кнопка ліва).

Нами також застосовувалися методики оцінювання точності перцептивної антиципації, яка є одним з найбільш інформативних показників для визначення майстерності однокорця. Можливості ПК дозволяють створювати різні ситуації для визначення точності перцептивної антиципації.

У ситуації, яка використовувалася нами для моделювання, м'яч горизонтально переміщується повз вертикальну лінію. Від досліджуваного вимагається натискати кнопку в момент їх пересікання. Цей варіант методики надає широкі можливості маніпуляції умовами, що дозволяє створювати тестові завдання для спортсменів різного віку і кваліфікації.

На різних етапах експериментальної роботи досліджувались також здібності до ймовірнісного прогнозу, інтуїтивної статистики та рефлексії.

В експериментах на динамічне розпізнавання - відтворення дистанції 8 см між двома прямокутниками - досліджуваному пред'являлося 3 варіанти їх руху: наближення лівого прямокутника до нерухомого правого; рівномірне наближення обох прямокутників один до одного; наближення лівого на фоні віддалення правого (ситуація переслідування).

Особливості уваги спортсменів досліджувались за допомогою червоно-білої таблиці (пошук білих чисел від 1 до 24) та "Перехрестя" Чайковського. Використання ПК дозволило розширити методики такими можливостями: фіксація часу кожного ходу; індикація останньої правильної відповіді; вилучення цифри з таблиці після її відшукування; використання різних кольорів для ускладнення завдання.

Такітоскопія застосовувалася для дослідження швидкості і точності сприймання та переробки інформації і здійснювалася за допомогою експонування неспецифічних та квазіспецифічних стимулів.

Дослідження швидкості та точності сприймання та переробки неспецифічної інформації передбачало низку випробувань, в якій тестові завдання поступово ускладнювалися:

1. Виділення сигналу із шуму ("пошук знака").
2. Семантична переробка інформації ("слово").
3. Семантичне перетворення ("трансформація").
4. Виділення семантичної інформації із шуму ("пошук слова").

На основі узагальнення результатів вивчення літератури та опитування провідних тренерів України було визначено співвідношення основних тактичних дій та секторів нанесення уколів фехтувальників - шпажистів вищої кваліфікації.

Таким чином, було визначено репрезентативну вправу, а саме атаку кроком вперед-випадом, після чого проведено кінореєстрацію репрезентативної вправи та сканування кожного окремого кадру, в результаті чого розроблено 20 контурних зображень фехтувальника під час виконання атаки кроком вперед-випадом з уколом в тулуб (див. приклад на рис. 1).

Рис. 1. Приклади контурних зображень фехтувальника під час виконання репрезентативної вправи

Прилад для тахістоскопічної експозиції контурних зображень складався зі стандартного діапроектора, безінерційної штори та реле часу. В подальшому модель було застосовано для визначення особливостей розпізнавання бойової дії, адекватності сприйняття її динамічної та семантичної структур. Отримані дані підлягали також кореляційному аналізу. Вірогідність різних результатів, які були отримані під час дослідження представників різних кваліфікаційних груп, визначалась за t-критерієм Ст'юдента. Якщо вірогідність різних недостатків, вказується лише про наявність тенденції.

У третьому розділі "Оцінка готовності спортсмена до прийняття оптимальних рішень засобами комп'ютерного моделювання змагальних ситуацій" викладено кількісні результати оцінки готовності спортсмена до оптимального рішення, які були отримані за допомогою комп'ютерного психодіагностичного комплексу "Суперник".

Проведене дослідження дозволило виділити показники, які доцільно застосовувати щодо оцінки готовності спортсмена до прийняття рішень в умовах конфліктних змагальних ситуацій.

За характером залежності середніх значень діагностичних показників від рівня професійної майстерності спортсменів були виділені два типи показників готовності:

1. Показники, що фіксують послідовний зріст ефективності дій спортсменів при підвищенні їх професійної кваліфікації (що підтверджує нашу вихідну гіпотезу).

2. Показники, що фіксують немонотоний зв'язок ефективності виконання психодіагностичних процедур і рівня спортивної майстерності (що свідчить про нерівномірність розвитку певних елементів готовності до рішення в процесі спортивного вдосконалення).

Виділення даних залежностей базується на статистичній оцінці значущості різниці середніх значень показників у групах з різним рівнем спортивної майстерності та на результатах статистичного аналізу даних.

Перша група показників репрезентує психічні функції, які відображають найбільш значущі професійно важливі якості, що характеризують готовність до оптимального рішення в умовах змагальних ситуацій (табл.2).

На основі аналізу показників, які віднесені до другої групи, виділяються ефекти нерівномірності у розвитку параметрів психологічної моделі готовності до рішень на різних рівнях спортивної майстерності. Так, перехід від низького рівня професійної кваліфікації до середнього рівня диференціюється за допомогою:

1. Прості сенсорної реакції на появу сигналу;
2. Рецепторної антиципації появи сигналу;
3. Складної сенсорної реакції розрізнення справжнього та фальшивого сигналу;
4. Рівня уваги за показником кількості помилок при виконанні методики "Перехрестя" в пільговому режимі;
5. Оцінки ефективності оперативного мислення;
6. Точності відтворення дистанції при зустрічному русі сигналів.

Дослідження часових параметрів сенсорної діяльності за допомогою комплексу психодіагностичних програм "Суперник" продемонструвало також статистично значуще переважання швидкості реакцій у фехтувальників середньої та високої кваліфікації над швидкістю реакцій спортсменів високої кваліфікації (майстри спорту та майстри спорту міжнародного класу) інших видів спорту. Це вказує на можливість застосування розробленого діагностичного комплексу з метою професійної орієнтації спортсменів. Виділені групи з різним зв'язком між рівнем психодіагностичних показників і рівнем спортивної майстерності, на наш погляд, відображають дуже важливий аспект специфікації завдань тренувального процесу на різних етапах професійної підготовки спортсменів вищої кваліфікації. На наш погляд на початкових етапах формування спортсмена необхідно особливу увагу приділяти тренуванню тих психофізіологічних властивостей і якостей, які мають нелінійний зв'язок з рівнем спортивної майстерності. Це - передусім сприймання часу, поведінка в імовірнісному середовищі.

Таблиця 2

Психологічні показники готовності фехтувальника до рішення, середні значення яких статистично значимо відрізняються між кваліфікаційними групами

ПОКАЗНИКИ	Середні значення по кваліфікаційним групам		
	низька	середня	висока
1. Проста сенсомоторна реакція на збільшення стимулу (сигналу)	331±38	290±18	278±22
2. Складна сенсомоторна реакція вибору з двох сигналів на появу	406±33	337±29	302±22
3. Складна сенсомоторна реакція "переробки" сигнального значення на появу	498±78	406±32	389±19
4. Складна сенсомоторна реакція вибору з двох сигналів на рух лівий або вправо	399±56	373±35	316±24
5. Складна сенсомоторна реакція вибору з двох сигналів на рух ліва або справа	410±87	367±56	320±29
6. Рецепторна антиципація появи сигналу з інтервалом 1,5 с	204±56	166±63	138±34
7. Перцептивна антиципація (реакція на рухомий об'єкт) в умовах руху мітки зліва направо або справа наліво	110±205	76±64	62±24
8. Перцептивна антиципація в умовах відсутності видимого орієнтиру	109±130	88±45	88±45
9. Перцептивна антиципація в умовах руху мітки з прискоренням	140±118	118±27	112±36
10. Перцептивна антиципація в умовах ймовірності фальшивого сигналу	97±350	81±53	63±67
11. Перцептивна антиципація в умовах ймовірності переміщення орієнтиру	102±229	84±38	69±87
12. Перцептивна антиципація в умовах ймовірності фальшивої мітки та переміщення орієнтиру	95±222	87±44	61±34
13. Рівень уваги по показнику кількості помилок за методикою "Перехрестя" в індивідуально-критичному режимі	17,1	14	12
14. Точність відтворення дистанції в ситуаціях переслідування	13,3	9,7	8,3
15. Часові та точнісні показники здатності до ймовірного прогнозування в умовах рефлексивної форми поведінки суперників	647 13,6	Час: 451 Помилки: 9,8	452 7,3
16. Адекватність сприйняття специфічної інформації (в умовних одиницях правильності сприйняття)		3±1,3	4,75±1,5
17. Співвідношення семантичної та динамічної оцінки структури дій суперника при сприйнятті завершення випадку та укладу	Для високої кваліфікації: переважання адекватності сприйняття динамічної структури над семантичною структурою дій		
18. Співвідношення семантичної та динамічної оцінки структури дій суперника при сприйнятті середини випадку	Для високої кваліфікації: переважання адекватності сприйняття семантичної структури над динамічною структурою дій		
19. Семантична оцінка зображення випадку фехтувальника за шкалами "безпечний-небезпечний", "пасивний-активний", "швидкий-повільний", "брутальний-коректний", "потворний-гарний"	Високо кваліфіковані спортсмени більш схильні сприймати зображення як небезпечні, активні, повільні, коректні, гарні		

Тоді їх розвиток буде вбудовуватися в техніко-тактичний арсенал формуючогося спортсмена, в систему спеціальних спортивних навичок, що набуваються. І зовсім інший підхід має бути при підготовці спортсменів на етапі переходу в категорію вищої спортивної майстерності. Тут доцільно приділяти особливу увагу індивідуальності обробки інформації, індивідуалізації стилю поведінки у змагальному двобої. Умови змагальної діяльності у фехтуванні, як і в інших видах одноборств та спортивних іграх, допускають можливість різного розвитку психічних якостей у спортсменів навіть вищої кваліфікації.

При цьому активно використовується компенсаторний механізм, коли "сильні" сторони майстерності спортсмена знижують актуальність "слабких", що знаходить своє відображення в індивідуальному стилі діяльності.

Стандартизація методик дослідження різних якостей за допомогою програм "Суперник 1.1", та "Суперник 1.2" дозволила побудувати "перцептивні профілі" спортсменів. На рис. 2 та рис. 3 зображені приклади таких профілів, сконструйованих за результатами дослідження.

Диференційні особливості сенсомоторики чітко виявляються під час аналізу індивідуальних результатів. Отримані дані демонструють нерівномірність розвитку перцептивних якостей у досліджуваному однаковій спортивній кваліфікації.

Комплексний аналіз рухових реакцій дозволяє виявити особливості прийняття рішення на сенсорно-перцептивному рівні, зокрема "сильні" сторони і компенсаторні механізми, а також визначити напрями для підвищення ефективності тактичної діяльності. Так, наприклад, збільшення часу реагування з підвищенням складності завдання у одного з досліджуваних вказує на необхідність попереднього планування дії, що дозволить передбачити можливі перешкоди. Відносно високі показники простейої реакції на зміну форми, реакції вибору і реакції на рухомий об'єкт без перешкод при поганому переключенні у іншого досліджуваного дозволяють рекомендувати даному спортсменові складні комбіновані атаки з обов'язковим завершенням в певний сектор.

Більш глибоке вивчення перцептивних профілів дозволяє розробити ефективну для конкретного спортсмена стратегію оборони та нападу, підібрати найбільш адекватні його індивідуальним властивостям технічні прийоми і тактичні схеми, що робить комплексний аналіз сенсомоторики перспективним для практичного використання.

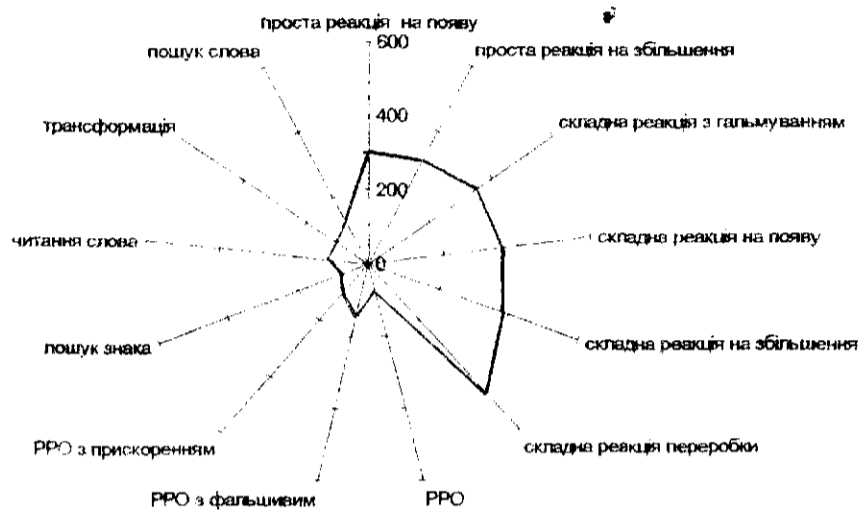

Рис. 2. Перцептивний профіль КМС Романиук М.

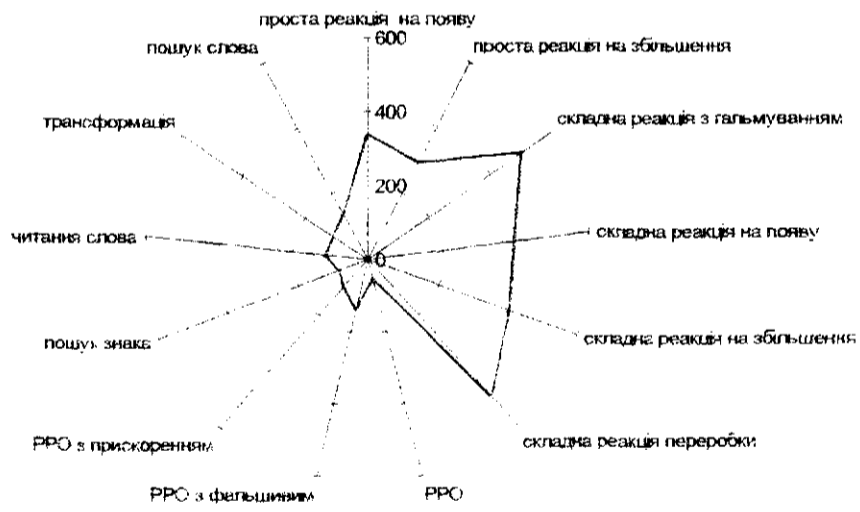

Рис. 3. Перцептивний профіль КМС Саврук З.

ВИСНОВКИ

1. Готовність до рішення в фехтувальному двобої є складним психічним утворенням, яке характеризує ефективність діяльності фехтувальника і виявляється у швидкому та правильному вирішенні задач, які постають перед ним у процесі змагальної діяльності. Результати дослідження дозволяють стверджувати, що "готовність до рішення" можна розглядати як стан і як результат функціонування складного операціонального комплексу, що репрезентує когнітивну систему людини. До неї входять система інформаційних ознак, інформаційна модель середовища, особистісна система критеріальних і семантичних оцінок, ціннісно-мотиваційна модель суб'єкта тощо. При цьому, чим простіше структура сенсомоторної діяльності (гранично це проста сенсомоторна реакція на елементарний подразник), тим більший внесок у спостережуваний результат вносить "готовність як стан". І навпаки, чим складніша структура сенсомоторної діяльності, тим більше внесок "готовності як результату функціонування когнітивної системи".

2. Розроблена психодіагностична система, що послідовно досліджувалася на різних етапах експериментальної роботи, передбачає використання методик, що дозволяють дослідити широкий спектр компонентів готовності спортсмена до оптимальних рішень. Умовно компоненти готовності розміщуються на наступній шкалі функціональних проб (тестових завдань) з послідовним переходом від найбільш чистого виміру "готовності як стану" до "готовності як когнітивної структури": проста сенсомоторна реакція - складна сенсомоторна реакція - перцептивна антиципація - реперторна антиципація - увага - оперативне мислення - психосемантика сприймання специфічної інформації.

3. Психологічне оцінювання сприймання оперативної інформації спортсменами-фехтувальниками і спортсменами, що спеціалізуються з інших видів спорту, засвідчило, що практично в усіх видах тестів сенсомоторної діяльності спортсмени-фехтувальники середньої та високої кваліфікації реагують швидше, ніж нефехтувальники - майстри спорту. Найбільш виражена перевага у швидкості реакції у фехтувальників порівняно з нефехтувальниками при дослідженні реакції на рухомий об'єкт (РРО). Менший час перцептивної антиципації в умовах РРО навіть у фехтувальників низької кваліфікації в порівнянні з представниками неігрових видів спорту вказує на специфічність цього виду реагування в умовах одноборства і робить можливим застосування розробленого діагностичного комплексу з метою професійної орієнтації спортсменів.

4. За характером залежності середніх значень діагностичних показників від рівня професійної майстерності спортсменів були виділені два групи показників готовності: 1) показники, що фіксують послідовний зріст ефективності дій спортсменів при підвищенні їх спортивної кваліфікації.

2) показники, що фіксують немонотоний зв'язок ефективності виконання психодіагностичних процедур і рівня спортивної майстерності.

5. Виділені групи з різним зв'язком між рівнем психодіагностичних показників і рівнем спортивної майстерності відображають важливий аспект специфікації завдань тренувального процесу на різних етапах професійної підготовки спортсменів вищої кваліфікації. На наш погляд, на початкових етапах формування спортсмена необхідно особливу увагу приділяти тренуванню тих психофізіологічних властивостей і якостей, які мають нелінійний зв'язок з рівнем спортивної майстерності. На етапі переходу в категорію вищої спортивної майстерності доцільно приділяти особливу увагу індивідуальності обробки інформації, індивідуалізації стилю поведінки у змагальному двобої.

6. Розвиток готовності фехтувальника до оптимального рішення супроводжується послідовним покращанням психологічних показників: простої сенсомоторної реакції на збільшення стимулу (сигналу); складної сенсомоторної реакції вибору з двох сигналів на появу; складної сенсомоторної реакції "переробки" сигнального значення на появу; складної сенсомоторної реакції вибору з двох сигналів на рух вліво або вправо; складної сенсомоторної реакції вибору з двох сигналів на рух зліва або справа; рецепторної антиципації появи сигналу з інтервалом 1,5 с.; перцептивної антиципації (реакції на рухомий об'єкт) в умовах руху мітки зліва направо або зправа наліво; перцептивної антиципації в умовах відсутності видимого орієнтиру; перцептивної антиципації в умовах руху мітки з прискоренням; перцептивної антиципації в умовах ймовірності фальшивого сигналу; перцептивної антиципації в умовах ймовірності переміщення орієнтиру; перцептивної антиципації в умовах ймовірності фальшивої мітки та переміщення орієнтиру; рівня уваги по показнику кількості помилок за методикою "Перехрестя" в індивідуально-критичному режимі; точності відтворення дистанції в ситуаціях переслідування; здатності до ймовірного прогнозування в умовах рефлексивної форми поведінки суперників (часові та точнісні показники); а також покращанням адекватності сприйняття специфічної інформації.

7. Стандартизація методик дослідження різних сенсомоторних якостей за допомогою програм "Суперник 1.1" та "Суперник 1.2" дозволила побудувати "перцептивні профілі" спортсменів, аналіз яких допомагає виявити особливості прийняття рішення на сенсорно-перцептивному рівні, зокрема "сильні" сторони і компенсаторні механізми, розробити ефективну для конкретного спортсмена стратегію оборони та напад, підібрати найбільш адекватні його індивідуальним властивостям технічні прийоми і тактичні схеми.

8. Проведення експериментального дослідження готовності до рішень за допомогою розробленої комп'ютерної психодіагностичної системи

дозволило провести психометричну перевірку та отримати емпіричне обґрунтування валідності комплексу показників щодо діагностування готовності до рішень у ситуації спортивного двобою. В результаті отримані також критеріальні оцінки готовності до рішення на різних рівнях спортивної майстерності фехтувальників.

9. Застосування розробленої психодіагностичної системи дозволяє обґрунтовано проводити індивідуалізацію процесу тренування на різних етапах розвитку спортивної майстерності фехтувальників та підвищувати їхню готовність до оптимальних рішень в процесі спортивного двобою.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою методичних положень щодо цілеспрямованого розвитку перцептивних якостей спортсменів, розробкою навчального комплексу для розвитку тактичного мислення, виявленням можливостей використання програми "Суєрник" для психодіагностики професійно важливих рис в різних видах спорту, введенням та використанням в процесі підготовки інтегрального профілю спортсмена.

Список праць, опублікованих за темою дисертації

1. Бріскін Ю.А. Готовність спортсмена до прийняття оптимального рішення в ситуації спортивного двобою.- Львів: "Ніка-плюс", 1997.- 114 с.
2. Бріскін Ю.А. Оцінювання готовності спортсмена до оптимального рішення в варіативних конфліктних ситуаціях спортивного двобою // Конфліктологічна експертиза: теорія і методика.- Київ: Т-во конфліктологів України.- 1997.- С.109-115.
3. Бріскін Ю. А. Оцінювання готовності спортсмена до рішення засобами комп'ютерного моделювання спортивного двобою // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. - Серія 3: Педагогіка і психологія. - № 3.-1998.-С. 97-100.
4. Брискин Ю.А. Оценка готовности фехтовальщика к поединку средствами компьютерного моделирования ситуации выбора и принятия решений // Теоретические и практические вопросы психологии (материалы юбилейной конференции "Алтайские чтения-97"). - Вып. 3. - Ч. 1. - Санкт-Петербург. - 1997.-С.232-238.
5. Бріскін Ю.А. Апаратне забезпечення методики оцінювання інформативних ознак дій спортсменів, які ведуть двобій (на прикладі фехтування) // Матеріали Всеукраїнської наук. конференції "Освіта в галузі фізичної культури: стан, проблеми, перспективи".- Львів. - 1996.- Ч.П.- С.233-234.
6. Бріскін Ю.А. Оцінювання інформативних ознак в двобій (на прикладі фехтування) // Роль фізичної культури в здоровому способі життя: Матеріали III-ої Всеукраїнської науково-практичної конференції.- Львів.- 1997.- С.81-82.

7.Бріскін Ю.А. Специфічні "чуття" змагальних вправ людини // Фізична культура та здоровий спосіб життя: Матеріали 1-ї Міжнародної конференції.- Вінниця.- 1993.- С.163-164.

8.Бріскін Ю.А. Специфічні якості спортсменів: Проблема та напрямки досліджень // Фізична культура і спорт - важливий фактор виховання особистості та зміцнення здоров'я населення: Тези звітної науково-практичної конференції за 1992 р. - Львів.- 1993.- С.36-37.

9.Бріскін Ю.А. Тестова програма "СУПЕРНИК" // Фізична культура і спорт - важливий фактор виховання особистості та зміцнення здоров'я населення: Тези звітної науково-практичної конференції за 1993 р.- Львів.- 1994.- С.28-29.

10.Бріскін Ю.А. Специфічні якості спортсменів: Закономірності формування // Фізична культура і спорт - важливий фактор виховання особистості та зміцнення здоров'я населення: Тези звітної науково-практичної конференції викладачів інституту за 1994 р. - Львів.- 1995. - С.46.

11.Бріскін Ю.А., Сивицький В.Г. Комп'ютерна програма "Навчально-діагностичний комплекс для одноборств і спортивних ігор "Суперник": Свідчення про державну реєстрацію прав автора на твір ПА №588, 1997, ДААСП України.

12.Бріскін Ю.А., Сивицький В.Г. Комп'ютерна програма "Навчально-діагностичний комплекс інтелектуальної та психічної підготовки осіб різних вікових та фахових груп "Лідер": Свідчення про державну реєстрацію прав автора на твір ПА № 794, 1997, ДААСП України.

13.Бріскін Ю.А. Закономірності прояву специфічних якостей (відчуттів) в спеціалізованій діяльності спортсменів // Закономірності і принципи системи підготовки спортсменів: Звіт по НДР (проміжн.)// Львівський Держ. Ін-т фізичної культури.- Шифр 3.1.1.01.№ДР 01.9.10014319.- Львів.- 1992.- С.25-33.

14.Брискин Ю.А. Проявление специализированных восприятий в спорте// Усовершенствование содержания и формы учебного процесса в институте физической культуры с учетом профиля специалиста: Отчет о НИР (промежуточн.) // Львовский Гос. Ин-т физической культуры.- Шифр 3.1.1.01. №ГР 01.9.10 014319, инв № 029.20005981.- Львов.- 1991.- С.26-32.

Бріскін Ю.А. Оцінювання готовності спортсмена до оптимального рішення в ситуації спортивного двобою (на матеріалі дослідження спортсменів-фехтувальників). - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 - педагогічна та вікова психологія.- Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України, Київ, 1998.

Робота присвячена оцінюванню готовності спортсмена-фехтувальника до оптимальних рішень в ситуації спортивного двобою. Розроблено модель готовності фехтувальника до рішення і створенні на цій основі комп'ютеризованого діагностичного комплексу, що дозволяє більш об'єктивно, ніж це робилося раніше, оцінювати готовність спортсмена-фехтувальника вирішувати завдання, пов'язані з взаємодією з суперником у спортивному двобої. Основні результати роботи впроваджені в навчальний процес Львівського державного інституту фізичної культури (курси "Теоретико-методичні основи підготовки висококваліфікованих спортсменів" та "Біомеханіка спорту") і в процес підготовки юних фехтувальників.

Ключові слова: готовність, вимірювання, оцінювання, рішення, тестування, валідизація.

Брискин Ю.А. Оценка готовности спортсмена к оптимальному решению в ситуации спортивного поединка (на материале исследования спортсменов-фехтовальщиков). - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата психологических наук по специальности 19.00.07 - педагогическая и возрастная психология.- Институт педагогики и психологии профессионального образования АПН Украины, Киев, 1998.

Работа посвящена оцениванию готовности спортсмена-фехтовальщика к оптимальным решениям в ситуации спортивного поединка. Разработана модель готовности фехтовальщика к решению и созданию на этой основе компьютеризированного диагностического комплекса, который позволяет более объективно, чем это делалось раньше, оценивать готовность спортсмена-фехтовальщика решать задачи, связанные со взаимодействием с соперником в спортивном поединке. Основные результаты работы внедрены в учебный процесс Львовского государственного института физической культуры (курсы "Теоретико-методические основы подготовки высококвалифицированных спортсменов" и "Биомеханика спорта") и процесс подготовки юных фехтовальщиков.

Ключевые слова: готовность, измерение, оценивание, решение, тестирование, валдизация.

Briskin J. Estimation of a sportsman's readiness for the optimum decision in a situation of single combat in sport (on the base of fencers' research).- Manuscript.

Dissertation for a Candidate's degree in Psychology in speciality 19.00.07 - pedagogical and developmental psychology.- The Institute of Pedagogics and Psychology of Vocational Education APS of Ukraine, Kiev, 1998.

The Dissertation is devoted to estimation of a sportsman's readiness for optimal decision in a situation of single combat in sport. Developed is a model of a fencer's readiness for decision and model of creating on this basis the computer diagnostic program which allows to estimate more objectively than before a sportsman's readiness to solve problems related to interaction in sport single combat. The main results of the Dissertation have been introduced into educational process at Lviv State Institute of Physical Culture (courses: "Theoretical and methodical background of training highly qualified sportsmen" and "Biomechanics of sport") and into the process of young fencers training.

Key words: readiness, measuring, estimation, decision, testing, validation.